

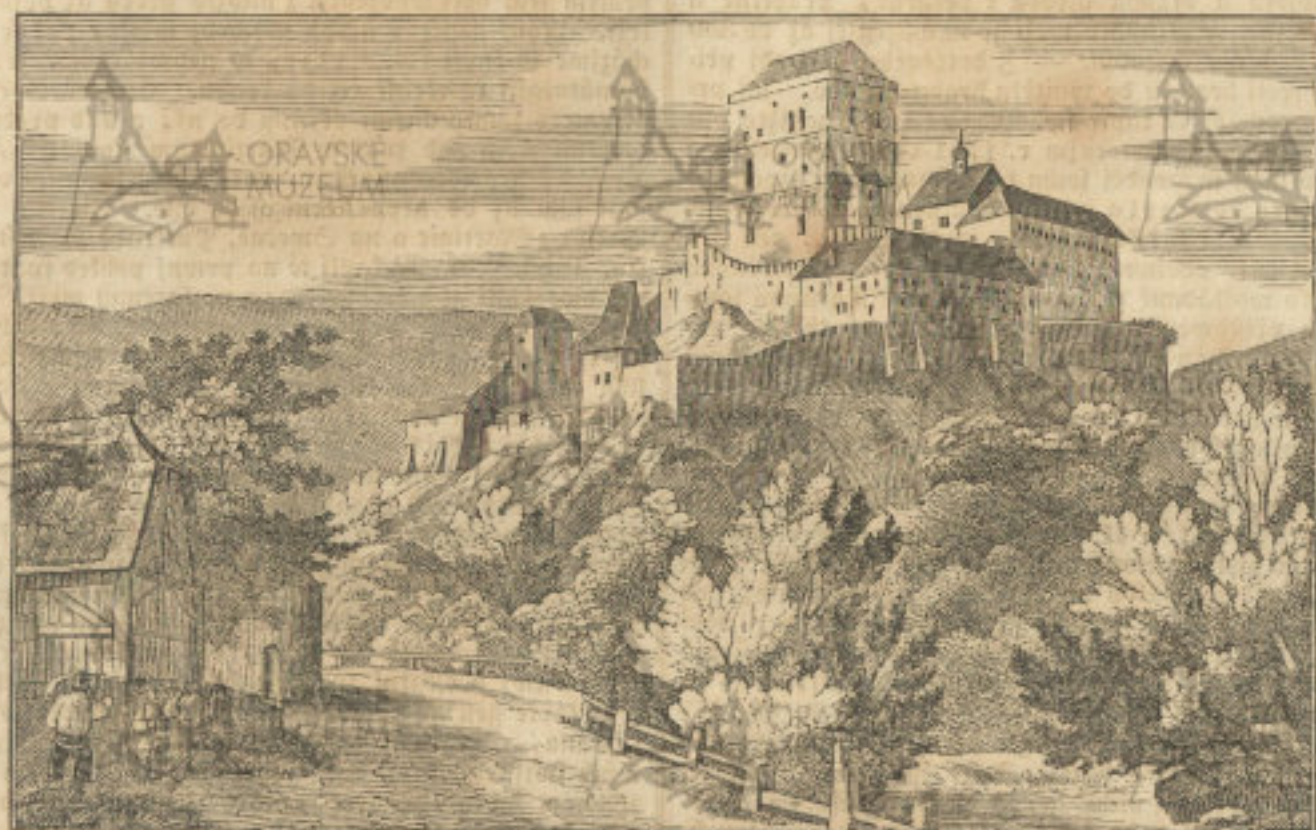
nehlaciněgšij spis obrázkowj k rozššřenj užitečných známostj
pro Čechy, Morawany a Slowáky.

ORAVSKÉ
MUZEUMORAVSKÉ
MUZEUMORAVSKÉ
MUZEUM

Číslo 15.

Vychází každou sobotu.

1854.

Hrad Karlštejn.

Stopn našeho welikého a milovaného otce wlasti, Karla čtvrtého, u wděcných potomků, teč i u nás wždy w nejwěššij uctivosti byti nikdy nepřestanau; zaslubugei on zajiště, abychom pozůstalých po něm památek gako klenotů sobě wážili, šetřili, a s horliwau dychtivostí k nim putowali. On dal Praze gegi obdivowaný hlawnj chrám, gegi most, wysoké štolj, a zvěřšil gi nowým městem; dobrotiwau a otcowštau geho péčj byl památný, Prahu ostržhagjel Petřin perwnau hrabbau owěncen, winný kř po wěššeré wlasti pěstowan, erba, průmysl a uměnj bylo podporowáno; a aby měl mjsta, ldeby nevwzácněgšij klenoty své řijse a gegi forauu bezpečně udránil, a ldeby i sobě po wplonane práci swého wšadarkšého úřadu odlehčiti a své pobožnosti bez přelážjel oddati se mohl, založil r. 1348 tento 2° mje gižně od hlawnjho města w beraunštem fragi ležjci hrad. — Čestá wlast se nědy tolifa znamenitými hrady honosla, předece žádný takowé znamenitosti a důležitosti nedosáhnul, a gak až podnes, podjwánj hedněgšij nebyl, gako Karlůw hrad, wšec Karlštejn gme-

nowaný, gehožto památnosti, něco obšširněgi popsané, by došti tustau knjzku wypoimn, a kterážto my gen w krátkém wstahu zde uweššj sebe přimuceny widjme.

Štimj na jaspisowé příkre stále w středohornj, lesinami zarostlé fragině, 313 frotů od lewého břehu řeky Beraunky vzdálené, a pěti wyššijmi lesnatými kopci, totiž: kněžj horau, Wosowem, Hafnowcem, Plessiwcem a Saworkau čili Čihowau obššjčené, genžto kolem hradu úžle údoljško působugj, w němž se neznamenitě městys Budňau až k Beraunce rozkládá, lde fragina otewřeněgšijho a liběgšijho pohledu nabýwá. Hrad ten, genžto 628 geometrických frotů w obvodu ebňášj, a plným hrabbami dwognásobně na nebezpečněgšijch mjstech 16—18 št. wyššj a i 10 št. gššij ebššjčený gest, má podobu nepravidelného troghranu, a nad třemi frázy na stále gest wystawen. Čestau, ne bez nášlji we stále probělanau, dostaneme se ku prwnj, po štraně okrauglan wěžj bágené bráně, pak wyššje mezi hrabbami se drubě štraně, genž giudy přelozem, zdwjhacjm mostem a železem pobitými wraty opatřena bywala, z čehož gen gediný pamětihodný

ORAVSKÉ
MUZEUM

zámet našich dnu se dočkal. Nad branau bývala kaple sv. Wáclawa, dvě věže, výstupky, a pavlače s cimburjem pro obranu proti dobývajícímu nepříteli, což všecko i s prvním poschodem nyní více není. Vstupjeme na první náhrad, bývalý příbytek zbežšího purkrabě na něm spatříme; u pozemí, kde se nacházela rytířská síň, w nížto nyní úřední lancellár umístěn gest, pozůstalo w předšínj gestě 18 velikých a 6 menších více oněch truhlic, w nichž bylo schované brnění ošlouh manských rytířů, kterážto w čas nepřítelstého nebezpečí na hrade f obranu se dostawiti bylo. Pomalované gšau erby a gich w české řeči znamenatými gmény. — 3 náhrad toho webau na pravo dwěrka a blauhá chodba k pekárně, prádelně a tu památně, w ošrahle věži se nacházegicj až do 300 štrewců hluboké studní. — 3 dotčeného náhradj přigdeme třetj branau do wnitřu hradu samého. W prvním poschodj tu kaple sv. Mikuláše, gegjžto wuwodnj podobá wbnowenjm r. 1761 docela zmizela, a w nížto námi průwoděj sedm toho swatého, z lipowého dřewa přj od Karla řezanau, ukazuje. Něco wšse gšau býwalé císarsté pokoge, nyní zpustlé, gen sň pro audience podobnau okrasu swau, totiž dřewěnými špalicj wykládané stěny, zachowala. Točtými schodj we přistaweně tu věži přigdeme do třetjho poschodj, kde býwalo weškeradlo, pak příbytky kanovníků, docela gžj sešutě. — Wgedme do stavení prostě šlogicjho; w prvním poschodj tu příbytek býwal kapitolského děkana, a we druhém kolektátnj nyní děkanstj kostel sw. V. Marie, w němž se až podnes služby Boží konaji. Renj welikj, a akcesiv klenutj geho za Rudolfa II. obnoweně bylo, předce nás tu, lamfolsu pohledneme, negaká wžácnost potěšj. Tri staré olegowé malby po stěnách, gál se prawj, od mistra Mik. Wurmsera ze Strašburku, mezi nedražj jbytky vlastenstého dáwného uměnj náležej; předstawnj nám obraz nasseho Karla třikráte w životnj welikostj. Mabaštrwá šofka sw. V. Marie na welikém estráti má také wyrobek pilnosti toho nábožného panownika býti. Také tu chowagi několik kněžstých kazul, z nichž gedna gestě z časů sw. Ludmily pocházeti má (?), a kus purpurowého, swrdnjho raucha císare Karla. Dwognásobné železné dwěře na pravo uwedau nás do swatě temnoty malauké síce, ale císarstau štwostnostj co neypilněgi wytráštěné kaple sw. Kateriny, w nížto Karel po celé dni a noci nábožnostj se oddal. Zádny pak k němu přjstupu neměl, a gen malau djrau museli mu petm a bšlegitě swjsh podáwati. Gako kaple sw. Wáclawa w blawnjm chrámě w Praze, gšau též stěny toho swatého mřsta čestými dráhyimi kameny, co neštwostněgi wyleštěnými, pokládane a zlatau maltau špogene, kterau též gotické klenutj potahnutě gest. Dna se štwj dráhyimi ostatky malowanj we šle, předstawnjgicjho umučenj Páně. Karla, mimo choť geho Annu, opět dwáfráte na stěně malowaného spatříme, pak šerostau štolici a šlešádfo od něho zhotoweně, kus okow, genj přj r. 942 w Praze na malé straně věžni z nobau špadj, šdž tělo sw. Wáclawa mimo žaláře z Boleslawo bylo wezeno atb.

Opinjme tato poswátá mřsta, šdej nás obletuge duch welikého Karla, aby gšme brzo nowým úřazem gestě wjce přetřwapeni byšl. Šfelo šlně hrabdy třáčjme nahoru k věži, na nehwyššjm mřstě celého hradu šlogicj. Gegj strany gšau 86 a 57 štr. ššjřj, šde 13 štr. žtlaustj, a celá gegj, š poschodj půšobjej wšse 121 štr. obnášj. Pet klášnic gi obšlčugj, z nichžto manowé we dne i w noci hrad štrážj a fa-

ždau hobiim do fraginy wolati museli: „Dále od hradu, dále, at se nepotká neštěstj nenabále!“ Tato wěz byla za neypšledněgšj a neyšlněgšj obranu celého hradu powožowána, a wšaf gegj ohromnost dolazuje, že se tehďž na takowau obranu špolěhati šmeli. Nahoru webaucj šamenně točité schody po obau stranách na šdčj historickými přjběhy gšau pomalowaně, a šice po prawě ruce ze žiwota sw. Ludmily, po lewě ze žiwota sw. Wáclawa w zřatými. Šeydolegi we wěži gšau dwa pewné žaláře z časů Wáclawa IV. z druhém poschodj wšaupjme do dwau prostranných šnj, šlně mřžje na okněch poračaně gšau welikými šameny, genj ob Pražanu r. 1422 hrad ten obleššjch prakem sem byšl wřozeni, z nichžto gedn až posud tu ležj. Nynj gestě o gedno poschodj wšše, pak se nacházjme w kapli sw. Křjže, w nehwžácněgšj a neypamátněgšj to okrase celého hradu. Štewo dwěrj š dewatero žámty chránj přjstup do nj, a nad přednjmi dwěřmi šlogj pod znakem Martinicau šlowa: „Pán Křistuš, nehwocněgšj Pán, rač těchto šlenotůw oštrjhati šám až do neypšledněgšjho dne. Amen. Šan Šorita z Martinic a na Šmečné, Purkrabě Karlšteynšty. 1562.“ — W kapli té na první pohled spatříme na dvě části gi děšjci železnau pozlacenau mřžj, genj někdy neššjšlymi dráhyimi šameny posazena, a háčty na wštwowé šwjčty opatřena byla. Dešegšš wšsed šten také zde wykládan gest dráhyimi šameny a žlatem, horegšš wšaf okrášleny wžácnými obrazy od mistra Děřicha, Mik. Wurmsera a Tomáše z Muriny, z nichž wšaf mřché do Wšedněš cšf. obrazárnj byšl dodány. W pozadj nad welikým okřárem, genj někdy gako téměř celá kaple poslad nehwžácněgšjch a nehwžněgšjch swatých žbytků chowal, spatříme obraz sw. Křjže od Mik. Wurmsera, a pod njm za pozlacenau mřžj we wyšlenku modře š šlymi hwěždami wymalowaněm bylo to mřsto, kde se škoruna českého králowštwj a ostatnj král. šlenoty nacházeti. Šlenba této kaple gest na způsob nebestě oblohy modře wymalowaná, a žlatými hwěždami pošeta. Tre šstitalowých šwjšlen od nj dolů wššelo, a na železném mřžjowitěm žábradj šolem kaple bžjčjm neššjšne množštwj šwjček býwalo naštrřlano. Tre wysššých okow, mřsto šla, průšwětelnými šameny wysžených, temně ošwěcowalo toto poswáté mřsto, a účinel ožárenjm tolika dráhyých šamenů a šestnaušjho se škoru 1330 šwětłami půšobenj musel býti wžneššeny a na nehwž dšraznj, hoden wžneššenosťi toho swatého mřsta a šlawných obřadů, genj zde gen ob bšstupů neb ob děkana toho králowšstého šjđla wyškonáwati se šmeli. W 18 úžých truhlicech chowáwal zde Karel králewšsté posladj, a we 3 ššřšjch neyděležjtěgšj šjstiny. — We čtwřtém poschodj naležáme welikau práznau šjň, a w pátém špušlš obydšl šlášnjškw. Šindelowá štrecha této wěže žáležela někdy žperwných, zeleně posšřých šřidlic. Z otewřeně ždéně pavlače, po francšjch šolem wěže gbaucj, djwáme se šonečné špogene do zeleného, hornateho okow, šdž gšme tolika prohlědnutjmi wžácnostmi cšle našj žwědawě dšchtjwšstj deššblj.

Kdž Karel IV. tento hrad wyšlawěti uštawšw, dal r. 1348 dne 11. šerwence Arnšštem, arcibšstupem Pražšým žákladnj šámen položiti, a wštečnj šlawitel Matias z Arrasu po 9 šet tuto šlawbu šjđil, náležj r. 1357 dne 27. března od tétož arcibšstupa u přjstomnostj Karla š celým cšsaršým dwšrem, čtwera bšstupů, š wěwodů a welikého množštwj českých a němedých pánů a rytjřů poswěćena byla. Ššar tu žaložš také wšlawšj šapitolu, a hogně gi našdal. Pro ochranu a obranu hradu muselo 22 šanf-

ných manství rytířů střídavě na hradě se dostavovati, a stráž pevně zůstávati. Úřad purkrabí, gemuzto hrad svěren byl, náležel mezi nevyřednější hodnoty v zemi, a jen znamenitým mužům z českých pánů udělován býval. Zvláštní úkaz tehdejších mravů jest to, že Karel z uctivosti se swatým ošatům, které na tomto hradě choval, žádné ženské osobě tu přenocovati nedovolil. Ani císařovna nebyla vygnuta, císař vystavěl pro ni a její komonstvo as hodinu odtud gžněmýchodně u Dobřichovic w ošatě fragině hrad Karlík, nyní však již w nepatrných rozvalinách ležej.

Dwadcet let gesté Karel po vystavení toho hradu šťastně panoval, a vždy ročně několik měsíců w tichosti a nábožnosti tu ztrávil. — Syn jeho, powahau swau otcí tak nerovný, Běslaw IV., méně si toho hradu vážil, a zneuctil ho ohavnými činy zvaně zlé nedůvěry poslymi. Ustanovil gesté jednoho purkrabí na Karlsteine ze staru rytířského, poněwadž Karel přislíne rozkázal, aby purkrabě z panstého staru wolební mšle přes noc z hradu se newdálil; přehodilosti se to nyní, druhému purkrabí onoho we službě zůstávati náleželo; ginák tento též na hradě bydletí powinen nebyl. — Zagisté málo který hrad podobné velikosti může se tím honositi, že wogřtu 24,000 mužů počítajícím po 167 dní tak šťastně wzdorowal, jako Karlův hrad, kdy ho Pražané s litewským princem Korybutem, kteréhož na královský trůn proti Sigmundowi powolali, roku 1422 dobywali, aby se čestě, w něm, gal se domníwali, chované koruny zmocnili. Dne 28. srpna toto pamětihodné obležení, které nám Hagek we své kronice mšlněgi popisuje, se započalo. Pražané přitáhli s prasy a tehdaž gesté neobvyklými kusy, nimž do hradu kameny házeli a weliké kaulé střleli. Posádka pod zpráwau purkrabí Běslawa Luksy z Burenie nic méně tak šťastně se bránila, že nepřátelě nicého pořídití nemohli, leč že střechy swau střelbau voraučali. Mysleli oni, že hradčany hladem ku podání přinutí; tito však dělagice, galoby se nedostatku spjíže mšlby obáwau nesměli, dobře wywedenau leští tuto naděgi Pražanům dhytke přefazili, tak že omno dále tohoto hradu marne dobywati nechýje, dne 11. listopadu téhož roku domů táhnauti uzavřeli. Korybut však, drýwe než se na cestu wydal, chtěl tento hrad, gehožto wnitřek mu nepřístupný zůstal, aspoň blížejí z wenuku prohlídnauti, w tom ale geđen zbrognoš ze staru nad řidujcí po něm střelau, do hlavy ho tak ranil, že w tom okamžij mrtew ležeti zůstal, načež w Praze u šw. Tomáše byl pochován. — Od té doby však sláwa Karlsteina klesati počala, ačkoliv tu koruna vždy byla chována. Když Ferdinand I. r. 1541 po onom welikém ohni w Praze, genžto také čestě desky spálil, ustanovil, aby budaucně tyto desky dwegnásobně, totiž na hradě Pražském a na Karlsteine byly kladeny, opět tento hrad na státní útraty byl oprawen, a císař Rudolf II. kenečně tolik na dobrém gehe staru si záležeti dal, že od samýchých druhým gehe zasladaelem byl gmenován. Pro kšlenoty a wžacnosti w něm schované dostel tento hrad takowě wážnosti, že žádný do něho přístupu neměl, i kermowané osoby jen tenkrát ho nawštwiti a prohlídnauti směly, když gim od českých staru na sněmu dowolení k tomu bylo uděleno. R. 1626 byl úřad a hodnost zdegřšho purkraběte Ferdinandem II. zrušen, koruna s kšlenoty do Prahy přewezena, celé panstwj Janu Kawkowi z Říčan

do zůstawě dány, a slawný tento hrad až do nowěgšich dnů bez oprawy wšem zhaubným audium času ošlawen. Maria Theresia darowala panstwj c. k. Theresiánskému úřawu pro sledtické dány na hradě Pražském, gemuzto až podnes náleží. — Wy stavení to před delší zlázu bylo uchráněno, ráčil r. 1842 císař František I. oprawený střech narýditi, a potřebnau summu peněz na to wylázati. 3.

3 prűpowědi wzneslých mudrců.

Potřebj gest, aby něhdy obcowánj s tebau samým oprawowalo wady a nedostatky, wzeslě na tebe w obcowánj s ginými. Gal rozdjlného od sebe začastě nalezně sebe, gestlize rozptylené city a myslěnty šwě o samotě dohromady sebereš!

Když widjš wady welikých lidj, newidjš wšeho. Rebo odwypracueš sebe ode wzjzenj gegich trásot.

S tím se towaryšjš, tím i srdce twé wzdeláwá se. Druhové twogi gšlau umělci, kterjž ge přelhwagi.

Almy, egyptské tanečnice.

Galoz wýchodnj Indie šwīg zvláštnj druh tanečnic má, gmenowaných bajadery, tak w Egyptě a fraginách gemu přeljejcich podobné osoby, prozwané almy, w hogném počtu se nalezagi, gšaucj básničky, zpěwályně a tanečnice, gichž se při swatbách, pěkřebjch, hodech a wšelikých giných slawnostech k tomu užíwá, aby umenjm swým společnost obweselowaly. Kadto pak i do přibytí ženšých čili do haremů přjstupu gim se přege, z přjcinj, aby zawřené w nich ženské wyprawowaním powjdek přjgemně wyrážely, a ge nowým písničkám wyučowaly. Wagi pak ony mezi sebau zřizenj gistj pořádek čili cedj, do něhož žádné djwce drýwe přigato nebywá, nežli schopnosti a způsobilosti šwě k tomuto powolánj samým šutkem dokáže. Takowá alma zagisté musj negen dobrá tanečnice a emičná zpěwályně byti, nýbrž i básnickým duchem wšládnauti, aby w čas potřeby o kterémkoli sobě předepsaném předmětu zpaměti a naspěch negen přjgemnau písničku, nýbrž i nowau melodii čili nápěw k nj složití mohla. Dwšsem pak lajba z nich množstwj nowých oblíbených pjsnj a rozličných powjdek zpaměti wědětí musj, magic gegich přednášením celé společnosti wyrážeti a žádostem gednotlivých osob dosti činit.

Při swátecjch a slawnostech, gegichž téměř gednau okrasau tyto almy bywagi, nebo o žiwých, welnomyšlných, důwtipných rozhoworných zábywčích w těchto hustau tman neumění a zotročilosti powřných fraginách ani zmjška byti nemůže, zangimagi zvláštnj obwysně mšto, s něhož se zpěw gegich rozlěhá. Po hodowanj wstupugi do weliké šně (šálu), a zde před celau společností šwě pantomimické tance promozugi, gegichž předmětem obýcegně gest lásta a nežná tužba we wšech swých obštinech. Dlaně hedbáwné rauchy pokrýwá wšstau gegich, drahy pšsem z lehaunka sepiaté, teničlá kššile zalaluge pršj, a přes slabě uwitý turban (wřstřnj hlavy) dhywe se dlanhá rauffa plecema dolů, až ony w gedné ruce drjzj, w druhé pak bubínel čili chřestacku (Lambourin), při gehož zwuku tanec šwīg fonagi, ohebnostj těla šwěho, rozličnosti, lehkostj a pűwabnosti swých křolů a štolů, zkrátka, žiwostj a wýznamnosti swých pšwůlků podwaly a podiwenj u přjstomných pozorowatelů zřitati sobě hledjce. Almy egyptské za přjcinau šwěho powolánj a obchodu galanz takanz wzdelanostj wdy předce nade wšech

(Alma, egypetská tanečnice.)

gine fragany a fraganty své daleko předěj: pročej i tovaryšské obcování gegich gest přigenné, wmluwnost, při šleření čistoty a zvrátnosti gazyla, znamenitá; wesele gegich zpěwy při swatbách a giných radovánkách glau plný rozkose a života, an truchlopěwy gegich při pohřebích náramnou a proslawau žalostiwost se wyznačuj. A wšak i cena, která se al mām za tyto takowe služby gegich platí, gest nad mjru weliká; pročej gedine lidé bohatí a zámožní mohau hostům swým tauto drahou zábawau slaužit.

Nachází se wšak w fraginách těch i podlegší oddíl těchto tanečnic, gmenowaných ghazv. Tyto s tanci a zpěwy swými wěcegně na ulicích a slanech

wystupují, neglaue od něho i tomu požádány, a ob mimogdancich strownětý dárek za swau hru přigimaji.

Alma, kteráž na přiloženém zde obrázku wy-podobněna gest, byla dcera slowné čaroděnice z rodu Ghourazh w městě Beni-Suef (slajícím we středním Egypě na lewém břehu Nílu), a již w šestnáctém roce věku swého uměním swým welikého gměna sobě wydobyła. Wedle ni wyobrazen gest Hasset (žertýř) s giným bubinkem (tamburinem), promázegcej tanec gegi, pak hudec na gislém na podobu gitary zdelaném nástroji (gmenowaném lud) bragiej. Díváci rozboštěni w líně rozmozanosti sedí s luskami (fagfami) swými do kola, a slopagice táwn, s podivením na ehbnost posuňků gegich patřj.